

Olje- og energidepartementet (OED)
Postboks 8148 Dep.
0033 OSLO

Saksbeh./tlf.nr.: Anne Sofie Ravndal Risnes
Deres ref./Deres dato:
Vår ref.: 22/00531
Vår dato: 16.12.2022

Knapphet på energi og effekt om få år

Statnett vil med dette brevet orientere energimyndighetene om betydelige utfordringer som kan ventes i kraftsystemet om få år:

- Vi går mot negativ effekt- og energibalanse i løpet av få år. I deler av landet vil dette føre til perioder med svært høye priser.
- Kraftmarkedet er vårt viktigste verktøy for å sikre balanse mellom forbruk og produksjon, Om forbruket ikke responderer på de høye prisene, vil det oppstå situasjoner hvor vi ikke er i stand til å balansere uten å koble ut forbruk.
- Dagens regelverk gir forbruksaktører sterk rett til tilknytninger og markedsadgang. Myndighetene bør utrede om det er behov for endringer i regelverket.
- Myndighetene må stimulere til økt kraftproduksjon, både energi og effekt, også utover satsingen på havvind.

Stor etterspørsel etter kraft – og Statnett er pliktig å tilknytte nye kunder

Det er enorm interesse for elektrifisering innen alle samfunnsområder, og stor interesse for etablering av ny kraftbasert virksomhet. Etter energiloven har Statnett og nettselskapene tilknytningsplikt og plikt til å gi forbruksaktørene markedsadgang så lenge det er nettkapasitet, men ingen har plikt til å produsere mer strøm. Kun et fåtall konkrete produksjonsprosjekter er innmeldt til Statnett.

Statnett skal sikre momentan balanse mellom forbruk og produksjon, ved bruk av de virkemidler som følger av forskrift om systemansvaret i kraftsystemet. Det viktigste verktøyet for å sikre balanse, er imidlertid kraftmarkedet. Over tid vil kraftprisene stige slik at forbruksveksten bremses. Samtidig vil prisene variere mye mer enn før, og det vil periodevis bli svært høye kraftpriser for å «tvinge gjennom» nødvendig forbruksreduksjon i knapphetsperioder.

Energibalansen forventes å bli negativ i 2027

Statnett presenterte i november *Kortsiktig markedsanalyse 2022*¹. Et viktig budskap er at den nasjonale energibalansen forventes å bli negativ om fire år.

Med gradvis mer negativ energibalanse vil Norge bli avhengig av import (på årsbasis) og gjennomsnittlig kraftpris i Norge vil øke relativt til våre naboland. Etter hvert vil dette påvirke investeringsviljen hos nye kraftforbrukende virksomheter, slik at pågående elektrifisering og industriutvikling gradvis bremses opp.

Elektrifisering av transportsektoren og eksisterende industri er blant Norges viktigste klimatiltak. Det er behov for økt kraftproduksjon for å muliggjøre dette og for å tilrettelegge for ytterligere

¹ Kortsiktig markedsanalyse 2022, Statnett, november 2022

kraftbasert verdiskaping. Det er viktig at ny kraftproduksjon etableres geografisk fordelt på en slik måte at det ikke blir for store ubalanser mellom produksjon og forbruk i de ulike regioner.

Effektknapphet blir den første utfordringen i praksis

Hovedutfordringen i årene framover, blir å sikre effektbalansen i kuldeperioder med lite vindkraftproduksjon. På nasjonalt nivå har vi gode muligheter for å importere kraft fra nabolandene. I kuldeperioder med lite vindkraftproduksjon i Nord-Europa, vil imidlertid kraftprisen bli svært høy.

For å håndtere situasjonen på sikt, må effektbalansen styrkes. Den åpenbart beste løsningen for Norge er å øke tilgangen på effekt fra vannkraftverkene (gjennom effektutvidelser), i tillegg til at forbruket må bli mer fleksibelt (prisfølsomt). Framtidige effektutfordringer ble grundig belyst i egen rapport² i mai 2022.

På regionalt nivå vil utfordringene bli betydelig større, og komme til syne raskere. Det gjelder særlig på Østlandet (NO1), Midt-Norge (NO3) og Nordre Nordland, Troms og Finnmark (nordre del av NO4). I disse områdene er det relativt lite regulerbar kraftproduksjon, og betydelige forbruksplaner. Hensyntatt forventet forbruksvekst de nærmeste årene, vil det i perioder ikke være mulig å levere energi til alle forbruksønsker i områdene. I slike perioder vil summen av tilgjengelig produksjonskapasitet og mulighet for «import» fra naboområder, ikke være stor nok til å dekke alt forventet forbruk.

Kraftmarkedet er vårt viktigste verktøy

I perioder med knapphet vil kraftmarkedet sørge for et prisnivå som sikrer at mange nok aktører frivillig reduserer sitt forbruk, inntil balansen oppnås. Det er derfor viktig at markedet får fungere.

Statnett har stort fokus på å stimulere til økt fleksibilitet hos forbrukerne og motivere vannkrafteiere til å øke effektinstallasjonen i eksisterende vannkraftverk. Vi jobber med videreutvikling av markedsdesign og automatisering av systemdriften for å håndtere økt variasjon og knapphet. Vi forventer også at økte kraftpriser, og mer prisvariasjon, vil stimulere innovasjon hos ulike aktører som kan tilby tjenester som kan avhjelpe situasjonen. Vi vil også forsterke kraftnettet mellom regionene, og dette bidrar positivt, men det kan bli mange år med krevende markedsforhold før nytt nett er på plass.

Uansett er det en åpenbar konklusjon at kraftprisen vil variere betydelig mer enn før, og periodevis nå svært høye nivåer. Det må også påregnes periodevis store prisforskjeller mellom prisområdene, selv om gjennomsnittsprisen ikke nødvendigvis er veldig ulik.

Nye aktører har rett på tilknytning og adgang til markedet uten ugrunnet opphold

Tilknytningsplikten og retten til markedsadgang gir forbrukerne sterke rettigheter. Statnett tolker regelverket dithen at Statnett og andre nettselskaper skal tilby tilknytning så lenge det er tilstrekkelig nettkapasitet til å overholde strøm- og spenningsgrenser og forskriftsfestede krav til leveringskvalitet. Dersom det ikke er tilfellet, plikter nettselskapene å gjøre nødvendige nettinvesteringer uten ugrunnet opphold.

Stor vekst i forbruket samtidig som det kommer begrenset med ny produksjon vil føre til at energi- og effektbalansen blir strammere og kraftprisen dermed blir høyere.

² *Utfordringer og løsninger knyttet til utviklingen av effektbehov*, Statnett, mai 2022.

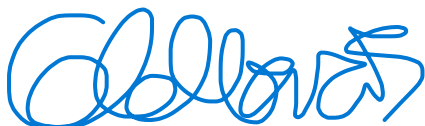
Det er aktørene i kraftmarkedet som skal sørge for at det er tilstrekkelig kapasitet til å dekke etterspørselen, og effektbalanse skal oppnås gjennom markedet. Vårt utgangspunkt er derfor at Statnett ikke har anledning til å si nei til kundeforespørsler for å unngå knapphet og høye priser.

Både eksisterende og nye forbruksaktører vil fremover i større grad måtte redusere forbruket som følge av høye priser. Alternativet er at Statnett som systemansvarlig i korte perioder må sørge for at forbruk reduseres enten gjennom balansemarkedet eller med tvangsmessige virkemidler. Hvis vi over tid vurderer at markedet ikke gir den nødvendige prisrespons, slik at forsyningssikkerheten trues, vil vi trolig på et tidspunkt måtte innføre tilknytningsstopp for stort industriforbruk i deler av landet.

Bestemmelsen om tilknytningsplikt ble etablert i en annen tid, med kraftoverskudd og relativt begrensede planer om ny kraftbasert virksomhet. Situasjonen er nå snudd på hodet, med et energioverskudd som reduseres raskt, og få planer om ny kraftproduksjon. Vi anbefaler derfor at myndighetene vurderer regelverket i lys av denne endrede situasjonen – eller enda mer aktivt tilrettelegger for ny kraftproduksjon i hele landet. En egnet anledning for en slik vurdering kan være i tilknytning til oppfølgingen av Energikommisjonens arbeid.

Statnett ønsker en tett dialog med myndighetene fremover for å sikre en felles forståelse av de utfordringer kraftsystemet står overfor i de kommende årene. Vi stiller gjerne til et møte for å utdype vår forståelse og anvendelse av regelverket for tilknytningsplikt og markedsadgang.

Med vennlig hilsen

Gunnar G Løvås
Konserndirektør Kraftsystem og marked

Kopi: NVE ved RME